

**БНХАУ-ААС МОНГОЛ УЛСАД ХУДАЛДАА, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ХАМТЫН АЖИЛЛАГААНЫ
БҮС БАЙГУУЛАХ БОЛОМЖИЙН
ТУХАЙ СУДАЛГАА**

Сүхбаатарын Оргил

/苏和巴特尔/ /敖日格乐/

БНХАУ-ын Улс төр, Хуулийн их сургуулийн
Олон улсын эрх зүйн сургуулийн докторант

Монгол Улс нь Хятад, Орос хоёр их гүрний дунд оршдог, өвөрмөц газарзүйн байрлал, байгалийн нөөц баялаг ихтэй улс бөгөөд БНХАУ-ын үе үеийн удирдлагаас Монгол улстай улс төр, эдийн засгийн харилцаа хөгжүүлэхийг чухалчилж үздэг. Хятад улс нь Монгол улстай эх газраар хамгийн урт хилийн шугамаар холбогдсон хөрш орнууд бөгөөд Стратегийн төвшний харилцаатай түншүүд билээ. Зөвхөн Өвөрмонголын өөртөө засах оронтой 3000 гаруй километр урттай хилийн шугамаар холбогдож, тус өөртөө засах орны голлох үндэстэн өвөрмонголчуудтай соёл, зан заншлын хувьд ижил төстэй олон зүйлээр холбоотой байдаг. БНХАУ-аас Монгол Улстай хөгжүүлж буй гадаад худалдааны дийлэнх хувийг Өвөрмонголын өөртөө засах орноос хийж байна.

1. Хятад улсаас Монгол Улсад худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүс байгуулж, хоёр улсын худалдаа, эдийн засгийн харилцааг улам бүр хөгжүүлэх шаардлага

Аж үйлдвэрийн өөрчлөлтийг дагаж Хятадын хөнгөн үйлдвэр,гэр ахуйн цахилгаан хэрэгсэл, барилгын материал, химийн үйлдвэр, металлургийн болон бусад томоохон үйлдвэрлэлийн хүчин чадал нэмэгдэж, өрсөлдөх чадвар ихтэй, харьцангуй давуу тал бүхий бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, дотоодын зах зээлдээ хангалттай нийлүүлж байна.

Харин Монгол улсад хөнгөн үйлдвэрлэлийн хөгжлийн түвшин харьцангуй сул, БНХАУ-аас импортолж, дотоодын хэрэгцээ хангаж буй бүтээгдэхүүн цөөнгүй байгаа юм. Хэрэв хоёр улс хамтран худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүсбайгуулж чадвал, БНХАУ-ын хөнгөн үйлдвэрүүдийг Монгол улсад оруулж ирэх боломжтой бөгөөд Монгол Улсад маш их хэмжээний хөрөнгө оруулалт хийгдэж, олон тооны ажлын байр бий болох, ард иргэдийн амжиргааны түвшинг дээшлүүлэхэд чухал ач холбогдолтой. Түүнчлэн Монгол улсын хөнгөн үйлдвэрийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хэмжээ, зах зээлийн нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлэх өргөн боломж байгаа юм.

Үүнээс гадна, БНХАУ Дэлхийн худалдааны байгууллагад нэгдэн орсноос хойш, тус улсын экспортын худалдаа өсөхийн хирээр худалдааны маргаан нэмэгдсэн байдаг. Гэсэн хэдий ч аливаа маргааныг зүй зохистой шийдвэрлэхэд гадаад худалдааны олон улсын эрх зүйн зарчим, хэм хэмжээ эрүүлээр нөлөөлсөөр байгаа юм.

Талууд Худалдаа эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүсбайгуулж “Хятадад үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүн - Хүлээн авагч улсад үйлдвэрлэсэн” гэж өөрчлөх замаар шилжүүлж болох төдийгүй Монгол Улс өөрийн нэрээр тариф, гаалийн хөнгөлөлт эдэлдэг улс орнууд руугаа гаргах, дотоодын зах зээлийг хангах боломж бүрдэнэ.

2. Монгол, Хятад хамтран Худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүс байгуулж, хоёр улсын эдийн засгийн хамтын ажиллагааны харилцан нөхөх нөхцлийг бүрдүүлэх боломж

Ойрын жилүүдэд Хятад улсын эдийн засгийн тасралтгүй хөгжлийг дагаж ашигт малтмалын шаардлага улам нэмэгдэж, дотоодын ашигт малтмалын нийлүүлэлт хангалттай бус байна. Монгол Улс нь байгалийн баялаг арвин их нөөцтэй, зэс, нүүрс, төмрийн хүдэр, цайр, алт, хайлуур жонш, газрын тос, фосфат гэх мэт маш олон төрлийн ашигт малтмалын нөөцөөрөө дэлхий нийтийн анхаарлыг татаж буй улс орон юм. Гэвч Монгол Улсын уул уурхайн салбар нь

хөгжиж буй, хүнд аж үйлдвэр, олборлолтын туршлага багатай, шинэ дэвшилтэт технологи, гадаадын хөрөнгө оруулалт хангалтгүй байна.

Харин Хятадын ашигт малтмал олборлох, боловсруулах, эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, машин механизм, шинэ дэвшилтэт тоног төхөөрөмжийн үйлдвэрлэл, технологи дэлхийн стандартад нийцэж байгаа тул хоёр улс тус тусын давуу талд тулгуурлаж, ашигт малтмал олборлох, уул уурхайн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх замаар харилцан ашигтай хамтын ажиллагааг хөгжүүлж, хамтдаа хожих нөхцлийг бүрдүүлж болно.

Монгол Улс нь газар зүйн хувьд хойд зүгт орших ба уламжлалт нүүдлийн соёл иргэншлийн төв хэмээн олон улсын тавцанд нэрлэгдэж, дотоодын нийт бүтээгдэхүүний дийлэнх хувийг хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүн эзэлж байна.

Харин хятад бол уламжлалт хөдөө аж ахуйн орон бөгөөд бүтээгдэхүүний нэр төрөл олон, тоо хэмжээ их, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүнийг их хэмжээгээр экспортлох хүчин чадалтай орон хэдий ч өнөөгийн байдлаар дотоодын хэрэгцээг бүрэн дүүрэн хангахад чиглэсэн бодлого баримталж, гадаадад хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн гаргахыг хязгаарлаж байна.

Иймд Монгол Улсын мал аж ахуйн бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээ харьцангуй их, зэрлэг ан амьтны нөөцбаялаг байдлыг харилцан ашигтай байдлаар ашиглаж, Худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүсэд хамтарсан боловсруулах үйлдвэр байгуулах замаар БНХАУ-ын хэрэгцээний зохих хувийг хангах өргөн боломжтой.

Түүнчлэн Монгол Улсын мал аж ахуй, зэрлэг ан амьтны гаралтай бүтээгдэхүүний хэмжээ харьцангуй их тул хөдөө аж ахуй, мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүний импорт, экспортын хэмжээг нэмэгдүүлэх зорилгоор үйлдвэрлэлийг эрчимтэй хөгжүүлэх нөхцлийг бүрдүүлж, харилцан нөхөх боломж байгаа юм.

2012 оны байдлаар БНХАУ-ын гадаад худалдаа, импортын бүтцэд зонхилж буй улс орнууд, барааны нэр төрөл

Эх сурвалж: НҮБ-ийн статистикийн газрын худалдааны тоо баримтын мэдээллийн сан

Импортын бараа	1	2	3	4	5
Цахилгаан бараа, электрон тоног төхөөрөмж	Солонгос улс	Япон улс	Малайз улс	Америк улс	Герман улс
Ашигт малтмалын түлш, тос, нэрэх бүтээгдэхүүн зэрэг	Саудын Араб	Ангол	ОХУ	Иран	Монгол
Машин, цөмийн реактор, уурын зуух	Япон	Герман	АНУ	Солонгос	Тайланд
Хүдэр, нефтийн шаар, үндэс	Итали	Бразил	Өмнөд Африк	Перу	Монгол
Оптик, фото зураг, эмнэлгийн болон бусад техник, тоног төхөөрөмж	Солонгос	Япон	АНУ	Герман	Англи
Ноос, мал, амьтны үс, адууныхөөвөр, даавуу	Итали	Шинэ Зеланд	Итали	Япон	Монгол

Малын арьс, үс, үслэг эдлэл	АНУ	Австрали	Итали	Бразил	Монгол
--------------------------------	-----	----------	-------	--------	--------

3. Монгол улсад Худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүс байгуулахад нөлөөлөх сөрөг тал, бүтээн байгуулснаар бий болох боломж

Монгол Улсын дэд бүтцийн хөгжил сул, зам тээврийн нөхцөл шаардлагын түвшинд хүрдэггүй тул гадаадын хөрөнгө оруулагчид тус улсад хөрөнгө оруулж, орд газар нээх, ашиглах явцад их хэмжээгээр экспортынхүндрэл учирдаг. Монгол Улсаас авто замаар 3,4 чиглэлээр, төмөр замаар цорын ганц чиглэлээр тээвэрлэлт хийдэг бөгөөд тус улсын дайран өнгөрч буй замын урт 2000 км хүрдэггүй, тээвэр гүйцэтгэх хүчин чадалнэн сул байна.

Хоёр улсын хилийн бүсэд, Монголын тал шороон замтай бөгөөд олон улсын стандартад нийцсэн, авто зам үндсэндээ байхгүй гэж хэлж болно. Тус улсад уул уурхайн салбарт хөрөнгө оруулалт хийж, ашигт малтмал ашиглаж буй БНХАУ-ын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжүүдийн хувьд хилийн боомтоос багагүй зайтай, хамгийн ойрдоо 300 км зайтай байгаа юм.

Энэ зайнд шороон замаар тээвэрлэлт хийхэд хүндрэлтэй төдийгүй, хүнд даацын автомашин их хэмжээгээр тээвэрлэлт хийхэд нутгийн иргэдийн эсэргүүцэлтэй тулгарч, Хятадын аж ахуйн нэгжүүд Монголд олборлосон баялагаа тээвэрлэхэд ихээхэн хүндрэл учирч байгаа юм.

2010 онд Монгол Улсын Засгийн газар дэд бүтцийн бүтээн байгуулалтад улсын төсвөөс 25.5%-ийн хөрөнгө оруулалт хийсэн бол 2011 онд 32.8%-д хүргэж нэмэгдүүлсэн. 2010онд зам барих, сэргээн засварлах бүтээн байгуулалтын хөрөнгө оруулалт улсын төсвийн 20%-ийг эзэлж байсан бол 2011 онд 23.6% болж өсчээ.¹

Монгол Улс замын бүтээн байгуулалтын хөрөнгө оруулалтаа нэмэгдүүлсэн нь зарим талаар эерэг үзүүлэлт хэдий ч уул уурхай эрхэлж буй аж ахуйн нэгжүүд бүтээгдэхүүнтээвэрлэх, экспортлох шаардлагын түвшинд хүрдэггүй.

Хятадын зарим аж ахуйн нэгж Монголын зах зээлд байр суурь олохын тулдалдагдал хүлээхийг үл хайхарч, тус улс улс руу гаргаж буй бүтээгдэхүүний үнэ ханшийг буулгаж, тус улсын зах зээлд нөлөөлөх явдал цөөнгүй байдаг.

Түүнчлэн Монголын зах зээлд үнэ багатай чанаргүй бүтээгдэхүүн нийлүүлж Хятадын үйлдвэрлэгчдийн нэр хүндийг унагах тохиолдол цөөнгүй байгаа юм. Тухайлбал, 2006 онд Монгол Улсад Хятадаас оруулж ирсэн зарим нэр төрлийн жимс, хүнсний ногоо хүний биед хортой, аюул учруулж болох талаар мэдээлэл олон нийтэд цацагдсаны улмаас жил ирэх тусам Хятадаас Монгол руу экспортын хэмжээ буурч, хоёр улсын гадаад худалдаанд сөрөг нөлөө үзүүлж байна.

Тэрчлэн Монголд хөдөлмөр эрхлэгч хятад иргэд олширч байгаа нь монгол, хятад иргэдийн дунд зөрчил, маргаан дагуулж, монголчуудын дунд хятад иргэдэд таагүй хандах нөхцлийг бүрдүүлж, зарим талаархоёр улсын гадаад худалдааны хөгжилд сөрөг нөлөө үзүүлдэг зэрэг сөрөг талыг дурдаж болно.

Гэсэн хэдий ч талууд хамтран Худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүс байгуулж чадвал дотоодын тээврийн аж ахуйн нэгж, зам тээврийн компани зэрэгт ашигтай бөгөөд зарим талаар дэд бүтцийн хоцрогдлыг эерэгээр шийдэх нөхцөл бүрдэнэ.

Нөгөөтэйгүүр Монгол Улсын цахилгаан, усан хангамжхарьцангуй хоцрогдмол, тус улсын 110 гаруй сум, суурин төвийн эрчим хүчний системд холбогдоогүй байгаа юм.²Талууд хамтран Худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүсбайгуулсан тохиолдолд тухайн бүсийн аж ахуйн нэгжүүдийн ус, цахилгааны хэрэглээг Хятадын талаас хангаж, дэд бүтцийн сул талыг арилгах бүрэн боломжтой гэж үзэж байна.

Монгол улсын хүн амын тоо бага, зах зээлийн эрэлт хязгаарлагдмал хэдий ч Хятад Улсад экспортлох эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, хоёр улсын гадаад худалдааны гол субъектжижиг, дунд аж ахуйн нэгжүүдийн худалдааны эргэлтийг нэмэгдүүлэх гарцыг хамтдаа олж болно.

Хятад улс нь Монгол улсад худалдаа, гадаад эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүсбайгуулснаар Хятад улсын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжийн тоо, хөрөнгө оруулалтын

¹数据来源于中国商务部网站, <http://www.mofcom.gov.cn/>

²中国境外经济贸易合作区推介会在南宁举行〔EB/OL〕、商务部, <http://guangxi.mofcom.gov.cn/article/sjshangwudt/200910/20091006593851.html>

хэмжээг бодит утгаар нэмэгдүүлэхээс гадна гадаад худалдааны эргэлт нэмэгдэх өндөр ач холбогдолтой.

4. Хятад улс нь Монгол улсад гадаад эдийн засаг, худалдааны хамтын ажиллагааны бүс байгуулахад анхаарах асуудал

Худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүсбайгуулахаас өмнө Хятадын засгийн газар гадаад харилцааны шугамаар сайтар нөлөөлөл үзүүлж, Хятадын хөрөнгө оруулалтаар Худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүсийг амжилттай бүтээн байгуулах нөхцлийг бүрдүүлэхэд чиглэсэн бодлого явуулах шаардлагатай. Тус хамтын ажиллагааны бүсийг бий болгох явцад хоёр улсын засгийн газрын төвшинд харилцаа холбоо, зохицуулалтын механизм үүсгэн байгуулна.

Улмаар харилцаа холбоо, зохицуулалтын механизмыг ашиглаж, худалдааны эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүсийг бүтээн байгуулах, хөгжүүлэхэд тулгарах аливаа асуудлыг шийдвэрлэж, аж ахуйн нэгж болон хүлээн авагч улс хоорондын харилцааг сайжруулах ач холбогдолтой.

Түүнчлэн Хятадын засгийн газраас Худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагаа байгуулах аж ахуйн нэгжид мөнгөн тусламж үзүүлэхээс гадна татвар, зээл, гадаад валют, даатгал зэргийг зохицуулах цогц арга хэмжээ авдаг. Энэ нь тухайн аж ахуйн нэгжид улсаас тусламж авч, санхүүжилтийн асуудлаа шийдвэрлэх боломж олгож, улмаар үйл ажиллагаа өргөжүүлэн Хятадын дотоодын санхүүгийн байгууллагаас урт хугацааны, нэн хөнгөлөлттэй зээл авч, урт хугацаанд тогтвортой үйл ажиллагаа явуулах үндэс суурийг тавьж өгдөг юм.

Хятадын томоохон үндэстэн дамнасан аж ахуйн нэгжүүд гадаадад хөрөнгө оруулах, хувьцаа эзэмших, уул уурхайн олборлолт эрхлэх зэрэгт нэн хөнгөлөлттэй зээл авах боломжтой бөгөөд дотоодын банк, түүний гадаадахь салбар нэгжээс зээл авах боломжтой байдаг.

Хятад улсаас хилийн чанадад Худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүс байгуулах явцад бүх төрлийн даатгалын байгууллагыг дэмжиж, чөлөөт бүсэд үйл ажиллагаа явуулахыг зөвшөөрдөг нь хөрөнгө оруулалт хийж буй аж ахуйн нэгжид экспортын зээлийн баталгаа авах, хөрөнгө оруулалт, дайн бүхий байдал болон засгийн газрын гэрээ зөрчих зэрэг улс төр, эдийн засгийн эрсдлээ багасгах, даатгалын үндсэн хүлээн авагч улсын хууль тогтоомжийн дагуу үйл ажиллагаа явуулах боломж олгодог байна.

Аж ахуйн нэгж нь микро эдийн засгийн бие даасан нэгж бөгөөд гадаадын хөрөнгө оруулалтын мэдээлэл олж үзэхэд хүндрэлтэй байдлыг харгалзан Хятадын Засгийн газраас мэдээллийн нөөцийг эрчимтэй түгээхэд интернет, хэвлэл мэдээлэл, үзэсгэлэн худалдаа, семинар, хөрөнгө оруулалтын уулзалтын төлөөлөгчид зэрэг маш олон зам сувгаар мэдээлэлтүгээдэг.

Цогц мэдээллийн үйлчилгээний системийг байгуулахад тухайн хүлээн авагч улсын эдийн засгийн байдал, хууль тогтоомж, шашин шүтлэг, зан заншил, философи зэрэгт холбогдох нөхцөл байдал, орчныг сайтар судлаж, мэдсэн байх шаардлагатай.

Монгол Улсад Хятадын талаас хөрөнгө оруулж бизнес, жижиг дунд үйлдвэрлэл эрхлэх сонирхолтой жижиг том аж ахуйн нэгж нэмэгдэж байгаа нь хөрөнгө оруулалт хийх аж ахуйн нэгжүүдийн хоорондэмх замбраагүй өрсөлдөөн, зарим талаар хор уршигтай зөрчил үүсгэж байгаа байдлыг Худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүс хамтран байгуулах замаар тус бүсэд олон улсын стандартад нийцсэн, Хятадын томоохон аж ахуйн нэгжүүдийг оруулж ирэх замаар менежментийг сайжруулж, Хятадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжүүд Монголд бүрэн утгаараа байр сууриа олоход ахиц болох болно.